

הלכות ומנהגי חב"ד

שבת קודש פרשת תולדות

ב' בכסלו

יום ראשון,

ג' בכסלו

שחרית, קריאת התורה: בקריאת תיבת 'מחלת' שבסיום הפרשה (כח,ט), במבטא האשכנזי, שמבדילים בכירור בין קמץ לפתח, יש כמה נוסחאות¹.

יום חזרת הספרים של ספריית אגודת חסידי חב"ד למקומם האמיתי ב־770, בשנת תשמ"ח.

יום חמישי

ז' בכסלו

יום רביעי בערב - אור ליום חמישי: כשנשלם יום ו' בכסלו השנה כבר מלאו שלושים יום ל'שאלת גשמים'. עליכן, החל מתפילת ערבית של יום רביעי בערב ואילך, המסתפק אם שאל 'טל ומטר' אינו צריך לחזור².

1) נוסח התימנים הוא מְחַלֵּת (שו"ת פעולת צדיק ח"א סי' טו), אבל במנחת-שי מביא מספרים מדויקים שיש לקרוא מְחַלֵּת, וכ"ה בתיקון 'איש מצליח' ובחומש 'תורה-תמימה' (וכן מופיע בתנ"ך ברויאר, וב'שינויים לפי דפוסים ראשונים' שבתורה שלימה ס"פ יוחי, וב'שי למורא' בפנים). ובהקלטות קרה"ת של הר"מ שוסטערמאן ע"ה קורא מְחַלֵּת (כמו שמופיע בתנ"ך קורן, ובתורה שלימה על אתר, וב'ס"א' של 'שי למורא'. וצ"ע). וראה 'בצל החכמה' עמ' 117 שהרבי אמר שאינו אחראי לפרטי הקריאה במניין שלו. ועצ"ע (באותו עניין ממש) מ'תורת מנחם' ח"ד עמ' 156.

2) שו"ע אדה"ז סי' קיד ס"י, קצות-השולחן סי' כא ס"א, לוח כולל-חב"ד ז' במרחשוון. [והנזכר בהערה בלוח התקשרות פ' נח השתא - טעות היא].

לזכות

אנשי החסד הדגולים

הרה"ח ר' אברהם משה דייטש והרה"ח ר' גבריאל גופין שיחיו

ולע"נ האחים הרה"ח ר' זלמן יודא ור' יוסף יצחק,

בני הרה"ח ר' שלום ישעי' ע"ה דייטש

ב"ה

התקשרות

קונטרס שבועי לאנ"ש חסידי חב"ד לחיזוק ההתקשרות לכ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל בהרה"ק רלו"י מליובאוויטש

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שיחות • אגרות • פניני חסידות לפה"ש • הלכות, מנהגים וטעמיהם • ניצוצות • זמנים

א'קיא

ערב שבת קודש

פרשת תולדות

יום הבהיר ר"ח כסלו התשע"ו

שנת ה'קהל

יוצא לאור על-ידי

מכון ליובאוויטש שעל-יד

צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו - המרכז

מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם

א' בכסלו ה'תשע"ו - ח' בכסלו ה'תשע"ו

יום	יום בחודש	ג' פרקים ליום	פרק א' ליום	ספר-המצוות
א'	בכסלו	ה' אבן פרק ט-יא.	ה' נדרים פרק י.	מל"ת קסו.
ש"ק	ב' בכסלו	פרק יב-יד.	פרק יא.	מל"ת קסו.
א'	ג' בכסלו	ה' מלכים ומלחמותיהם.. בפרקים אלו. פרק א-ג.	פרק יב.	מ"ע קעג. מל"ת שסב. שסד. שסג. שסה.
ב'	ד' בכסלו	פרק ד-ו.	פרק יג.	מ"ע קפז. מל"ת מט. מ"ע קפח. קפט. מל"ת נט.
ג'	ה' בכסלו	פרק ז-ט.	ה' נזירות.. בפרקים אלו. פרק א.	מל"ת מו. מ"ע קצ. מל"ת נו. נו. מ"ע קצב. קצג.
ד'	ו' בכסלו	פרק י-יב. סיום מחזור לד	פרק ב.	מ"ע קצא. ריד. מל"ת שיא. נח. מ"ע רכא. מל"ת רסג. רסד.
ה'	ז' בכסלו	אז וגוי. כל המצות.. שנת החמה.	מחזור י"ב - שנה שניה ספר הפלאה, ה' נזירות פרק ג.	הספר הזה שאבאר בו... שזכרנו*. ואני עתה מתחיל בזכרון השרשים... במצות עשה...
ו'	ח' בכסלו	מצות עשה. א מצוה ראשונה.. אין לו.	פרק ד.	השרשים**.

זמני השבוע*

תאריך	עלות השחר**		זמן וציפולין	זריחת החמה	סוף זמן ק"ש	חצות והלילה	מנחה גדולה	שקיעת החמה***	צאת הכוכבים
	120 ד'	72 ד' לפני הזריחה							
ו', א' בכסלו	4.05	4.53	5.14	6.15	8.44	11.25	11.55	4.42.3	5.08
ש"ק, ב' בכסלו	4.06	4.53	5.15	6.16	8.45	11.25	11.55	4.41.7	5.07
א', ג' בכסלו	4.07	4.54	5.16	6.16	8.45	11.25	11.55	4.41.1	5.07
ב', ד' בכסלו	4.08	4.55	5.17	6.17	8.46	11.25	11.55	4.40.6	5.06
ג', ה' בכסלו	4.08	4.56	5.18	6.18	8.46	11.26	11.56	4.40.1	5.06
ד', ו' בכסלו	4.09	4.57	5.18	6.19	8.47	11.26	11.56	4.39.6	5.05
ה', ז' בכסלו	4.10	4.57	5.19	6.20	8.47	11.26	11.56	4.39.1	5.05
ו', ח' בכסלו	4.11	4.58	5.20	6.21	8.48	11.26	11.56	4.38.7	5.04

* הזמנים מתייחסים לאזור המרכז. באזור ההרים והעמקים יש שינויים שעשויים להגיע למספר דקות.
** לגבי זמן עלות השחר הנהוג בחב"ד קיימות שלוש דעות. הבאנו את הזמנים לפי הדעה המוקדמת ביותר והמאוחרת ביותר, וראוי להחמיר לפי העניין.
*** זמני השקיעה כאן הם לפי השקיעה הנראית. אולם אדה"ז בסידורו (יסדר הכנסת שבת) מכיר בשקיעה האמיתית, המאוחרת ממנה "בכמו ארבע מינוטין" (לשון אדה"ז שם. שיעור התלוי במיקום ובעונות השנה).

זמני הדלקת הנרות וצאת השבת

פרשת	ירושלים		תל-אביב		חיפה		באר-שבע	
	דה"נ	צה"ש	דה"נ	צה"ש	דה"נ	צה"ש	דה"נ	צה"ש
תולדות	4:06	5:19	4:20	5:20	4:10	5:19	4:24	5:22
ויצא	4:02	5:16	4:16	5:18	4:06	5:16	4:21	5:19

צעירי אגודת חב"ד באה"ק ת"ו • יו"ר: הרב יוסף יצחק הכהן אהרונוב
עורך אחראי: לוי יצחק שייקביץ • עורך: נחמיה קפלון • הגהה: יוסף יצחק אולידורט
מול: המרכז לעזרי שליחות, ת"ד 100 כפר חב"ד 6084000
טל' 0722770100, פקס: 03-9606169, ISSN 0793-7474
אינטרנט: www.chabad.org.il דואר אלקטרוני: chabad@chabad.org.il

במסיבות חב"דיות חסידיות מספרים סיפורים ודברי תורה שזקני חסידי הוד כ"ק רבינו הזקן קבלו מהוד כ"ק רבינו הזקן והם מסרו זאת מדור לדור באותיות מדויקות.

כפי שדובר פעמים רבות בהתוועדויות שונות, שעוד קודם שהלך הוד כ"ק רבינו הזקן בפעם הראשונה להוד כ"ק רבינו המגיד ממעזריטש, היה לו 'חדר' של תלמידים צעירים שהדריך אותם בעצמו, וכאשר חזר ממעזריטש, גילה בפניהם את דרך העבודה החדשה, וקרא את תלמידיו בשם: חסידי חב"ד.

כפי המוזכר בשיחות אחרות, הרי תיכף כשחזר הוד כ"ק רבינו הזקן מביקורו במעזריטש, החל לומר 'תורה' וחסידות באידיש ומאוד בקצרה, כפי המצויין במקום אחר באריכות שחסידות חב"ד היא בעיקר מוחין - השכלה, אבל הכוונה הפנימית של ההשכלה היא, שיהיה גילוי המדות.

[בתחילת] התגלות תורת החסידות ישנו סדר אמרים - "ווערטער" - בקיצור מופלג ובאידיש. שנים מאוחר יותר, היו מאמרים קצרים על פסוקי תנ"ך, מאמרי חז"ל, מאמרי הזוהר - הידועים בשם ה"להבין"ס". תורת חסידות חב"ד ועבודת החסידות מילאה את ראשיהם ולבותיהם של חסידי חב"ד מדור לדור - ברוכים יהיו הם ובני ביתם בתוך כלל אחב"ה' עליהם יחיו. דברים אחדים אלו שנאמרו כאן, מלבד זאת שהם חשובים ונוגעים לדעת כיצד היתה הנהגת החסידים בכל דור ודור, הם גם הוראה בחיים בחיי החסידים בהווה.

טבעות הזהב בשלשלת חב"ד

חסידים צריכים לדעת מי הם ומהיכן צומחים הם; שאבותיהם ואמותיהם, סבים וסבתות, היו שותפים של מסירות נפש במשפחת חב"ד. הם - האבות וזקניהם החסידיים, פעלו בכל כוח מסירות נפשם כדי להעמיד - בעזרת ה' - בתי חסידי חב"ד, והם טבעות מזהבות בשלשלת חסידות חב"ד.

ברור הדבר שכל האבות והאמהות שבזמנים ההם, בעת התחלת ייסוד חסידות חב"ד, חוו שנים של הצקות קשות ורדיפות, זכו לשכר עולם הבא האמיתי, שנשמותיהם יחד עם נשמות בניהם - נשמות חסידים, מתענגים בעדן גן אלקים, בהיכלי הקודש של אבותינו רבותינו הקדושים; והם מעוררים רחמים על נכדיהם שיצליחו בכל ענייניהם בגשמיות וברוחניות.

הנהגת המסירות נפש וההדרכה של חסידות חב"ד, האירה את עדת החסידים ויצרה את בתי חסידי חב"ד. כל אחד ממשפחת חסידי חב"ד, בנים ובנות, בהתמסרות של מסירות נפש שמר את ההנהגה החסידית החב"דית בענייני הנהגת הבית ובהדרכת הילדים; והודות להנהגת המסירות נפש שלהם, אכן הצליחו בעזרת ה', וזכו לבנים ובנות חסידים במידות חסידיות.

עיקר החסידות אינה ההשכלה כי אם - מדות טובות!

ישנה אמרה קדומה ביותר שחסידי חב"ד הראשונים מסרו בהתוועדויות עם צעירי החסידים בזמנם, מה ששמעו מהוד כ"ק רבינו הזקן בשוכו בפעם הראשונה מהמגיד ממעזריטש:

עיקר החסידות הוא מדות טובות. לא השכלה - חכמה, לא הבנה - בינה, לא השגה - דעת, הם עיקר חסידות חב"ד. עיקר חסידות חב"ד הוא מדות טובות. אלא שבכדי שיהיו מדות טובות צריך שיהיה מוחין - שכל, אך זה - המוחין והשכל - אינם אלא בשביל מדות טובות. העיקר הוא מדות טובות, ועבור כך נתנו מוחין. בתורה זו מסר הוד כ"ק רבינו המגיד ממעזריטש להוד כ"ק רבינו הזקן את יסוד ועיקרי החסידות שגילה הוד כ"ק רבינו הבעש"ט. כואב לדבר על כך ברבים ובפרטיות אודות ההנהגה והדרכה שצעירי חסידי חב"ד - בתוך הגופניות החומרית והרועשת של מדינת אמריקה, מדריכים ומנהיגים את עצמם. ההנהגה וההדרכה שצעירי וזאטוטי תלמידי התמימים האמריקאים מתנהגים ומדריכים את עצמם בה, מושתתת על הגברת החומר על הצורה: אני רוצה! אני צריך! מגיע לי! [...].

(ספר השיחות תש"רה'שי"ת, שיחות חג הפסח תש"ז, עמ' 109-112, בתרגום חופשי)

חסידים צריכים לדעת מי הם

מנהגי החסידים עשאוּם לבעלי רגש וחיות

בזיכרונות אדם בכלל ושל מחונך חסידי במיוחד, אין בנמצא עבר נשכח, אלא הכול הוא הווה חי של אריכות ימים.

זקניהם אבות אבותיהם של חסידים חב"ד מסרו בזמני התוועדות שונים לבניהם ולנכדיהם – את דברי תורת החסידות, אמרי קודש, דברי התעוררות, ענייני עצות ותיקוני תשובה ודרכי הנהגה, שזכו לשמוע בעצמם ביחידות, כמו גם בזמני התוועדות ברבים; ומה שקיבלו מאבותיהם.

כל הסיפורים שחסידים מספרים בשעת התוועדות, עושים את הצעירים ביותר של בני ונכדי החסידים לכלים טובים לדרכי החסידות. נוסף על כך שמוסרים את דברי התורה ודרכי עבודת התפילה ודרכי החיים של חסידים לדורותיהם – הופכים גם סיפורים אלו את העבר החולף – אצל אינם חסידים – להווה רוחני חי אצל חסידים.

מנהגי החסידים הם מחשבה דיבור ומעשה: מחשבה – להתבונן בדברי חסידות שזכו לשמוע אצל הרבי בהתוועדות, או הניגון ששרו בריקוד היחידות. דיבור – לחזור ולספר את סיפורי החסידים ששמעו. ומעשה – את סדר ההנהגה שראו אצל הרבי ואצל זקני החסידים.

מנהגי החסידים עשו את החסידים לבעלי השכלה, בעלי ידיעה והשגה ובעלי עבודה, ועל כולם – בעלי הרגש עם חיות עצמית שלמעלה מהשכלה. השכלה הוא כוח מכוחות הנפש: בכוחות ישנם כוחות המתפשטים וכוחות עצמיים; הכול מבינים שעצמיים הינם מופלאים ממתפשטים, אך גם הם רק כוחות. שכוחות ככל שלא יהיו במדרגות נעלות, אך הינם לא יותר מאשר כוחות ואינם עצם הנפש. בנפש ישנם שכל ומדות. שכל הוא כדי להבין טוב ורע מה הם; מדות תפקידם לגלות את הטוב והרע בפועל. זאת אומרת, שכל אינו יותר מהבנה מהו טוב ומהו רע, אבל מדות מביאים את הטוב או הרע ח"ו בחיים ועם חיות. בשכל, הן הטוב והן הרע כמתים, טוב קר ורע קר; ומדות הם חיות בוערת, הטוב והרע של מדות הינן חיות.

מלים אחדות אלו הינן הקדמה והכשרת עבודה להבין אל נכון ובחיות פנימית – אמרת 'עבודה' ישנה וקדומה, שחסידים הראשונים תלמידי הוד כ"ק רבינו הזקן, קיבלו מהוד כ"ק רבינו הזקן כאשר שב בפעם הראשונה מרבינו המגיד ממזריטש.

דרך עבודה חדשה של חסידי חב"ד

הכול יודעים מה שנשמע מהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [הרש"ב] בזמני התוועדות שונים ברבים בכלל וביחידות במיוחד, על סדר הלימוד והעבודה של הוד כ"ק רבינו הזקן. לפני מעזריטש היה הוד כ"ק רבינו הזקן 'יהודי של של"ה', התפלל בסיפור ה'של"ה'; בשובו מהוד כ"ק רבינו המגיד ממעזריטש לאחר שנודע לו מי הוא – נשמה חדשה בגילוי, ואודות העבודה שהוטלה עליו מלמעלה ואלו כוחות עצמיים ופנימיים נתנו לו עבור כך, כמו גם הניסיונות של מסירות נפש שיידרש לעבור – התמסר הוד כ"ק רבינו הזקן במסירות נפש עצמית כדי לבצע את הכוונה העליונה.

יהודי הקשור לקב"ה – גם 'עוג' לא יוכל לו

מהו כוחו המיוחד של יצחק שעלידו זכה לרשת את עניינו של אברהם, "אברהם הוליד את יצחק"? • במילה לשמונה ימים ובעריכת בר־מצווה בגיל שלוש־עשרה מודגשת התקשרותו במסירות־הנפש וקבלת עול לקב"ה שלמעלה מטעם ודעת • זה כוחו המיוחד של יהודי שעלידו יוכל לגבור על כל ההעלמות וההסתרים של העולם • משיחת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

ותשע. וגם עניין בר־מצווה בגיל י"ג שנה לא היה אצל אברהם. ישנם כמה דעות בדברי רז"ל מתי הכיר אברהם את בוראו: בן שלש שנים⁶, בן ארבעים שנה⁷, בן ארבעים ושמונה שנה⁸, אבל לא בן י"ג שנה.

ב' עניינים הנ"ל נרמזים בפסוק⁹ 'ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק' – כמובא בדברי רז"ל דעה אחת שסעודה זו היתה בעת הברית¹⁰, כמרומוז בתיבת "הגמל": הג (שמספרו שמונה) מל – שנימול לשמונה ימים, ודעה ב', ש"ויגמל" פירושו "שנגמל (נלקח והועבר) מיצר הרע ליצר טוב"¹¹, שזהו כשנעשה בן י"ג שנה.

בפירוש "משתה גדול" – איתא במדרש¹²: (א) "גדול העולמים – הקב"ה – היה שם, ועל־

א. על־הפסוק "ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק"² – שואלים המפרשים³: למה חוזר וכופל הדברים – "יצחק בן אברהם" ו"אברהם הוליד את יצחק"?

הפירוש הפשוט הוא, שזהו נתינת טעם ויסוד: כיצד אפשר להיות "תולדות יצחק בן אברהם" (תולדות כפשוטו, וכן על־פי דרשת חז"ל⁴ שעיקר תולדותיהם של צדיקים הם תורה ומצוות)? – על־ידי זה ש"אברהם הוליד את יצחק".

ב. ישנם כמה עניינים שהתחילו לראשונה אצל יצחק, וביניהם נמנה מה שנימול לשמונה ימים⁵, שזוהי השלימות בעניין המילה, ומה שנעשה בר־מצווה בהיותו בן י"ג שנה.

– אברהם מל את עצמו בהיותו בן תשעים

1) מכאן עד סיום ההתוועדות – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר (באידיש), ונדפס בלקו"ש ח"א ע' 45 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ.

2) ר"פ תולדות – שמתחילים לקרוא בתפלת מנחה (המול).
3) כלי יקר עה"פ. ועוד. וראה ב"מ פז, א. תנחומא ופרש"י ר"פ תולדות.

4) ב"ר פ"ל, ו. תנחומא ופרש"י ר"פ נח.
5) ראה בהנסמן בלקו"ש חכ"ה ע' 87 הערות 11-12.

6) נדרים לב, סע"א. ב"ר שם, ת. וש"ג.
7) רמב"ם פ"א מהל' ע"ז ה"ג. רד"ק תולדות כו, ה.
8) ב"ר שם. פס"ד, ד.
9) וירא כא, ח.
10) פדר"א פכ"ט. תוד"ה ש – שבת קל, א.
11) ב"ר פנ"ג, יו"ד. ראה בפרש"י לב"ר שם, יג – ד"ה בן כ"ז.
12) ב"ר שם, יו"ד.

פרשת תולדות

ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה... לו לאשה (כה,כ)

סיפור דברי ימי חייו של יצחק בפרשתנו מתחיל בהיותו בגיל ארבעים, שאז לקח את רבקה לאשה, וסיפור זה משמש הקדמה לעיקר הסיפור – הולדת יעקב ועשיו. וזאת, אף שבמשך ארבעים שנות חייו לפני נישואיו אירעו לו דברים רבים, ובראשם – ניסיון העקדה, וכמוֹכֵן שהייתו בגן־עדן בשלוש השנים שבין העקדה לנישואיו.

ללמדך, שתכלית הכוונה אינה מסירת־נפש (העקדה), או העלייה לגן־עדן, אלא בירור העולם, עשיית דירה לו יתברך בתחונתו. ובירור זה קשור בהולדת ילדים, כנאמר (בראשית א, כח) "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה".

(ספר השיחות תש"ג כרך א, עמ' 155)

ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראת (כו,א)

ותכהין... כדי שייטול יעקב את הברכות (רש"י)

לכאורה, כדי שיעקב יקבל את הברכות הייתה עצה פשוטה יותר – הקב"ה יכול היה לגלות ליצחק שעשיו רשע! אלא הקב"ה לא רצה לספר לשון־הרע על עשיו! וכפי שאמרו רז"ל (סנהדרין יא) "אמר (יהושע) לפניו – ריבוננו של עולם, מי חטא? אמר לו: וכי דילטור (רכיל, רש"י) אני לך?! הטל גורלות!".
ואם כן הוא בנוגע לעשיו הרשע, על־אחת־כמה־וכמה שכך, ועוד יותר מזה, צריכה להיות גדולה הזהירות שלא לדבר לשון־הרע על שום אדם מישראל.

(לקוטי שיחות כרך טו, עמ' 215-216)

וקח לי משם שני גדיי עזים (כו,ט)

שני גדיי עזים: וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק? אלא – פסח היה; האחד הקריב לפסח, והאחד עשה מטעמים (רש"י)

מפרש הגאון המקובל רבי לוי־יצחק שניאורסון (אביו של כ"ק אדמו"ר):
"שני גדיי עזים" – הם פסח וחגיגה; "את המטעמים ואת הלחם" (פסוק יז) – היינו הלחם דמצה; "ויבא לו יין" (פסוק כה) – הוא היין של ארבע כוסות.
אך מרור לא הביא, כי מרור הוא בחינת גבורות, ואם היה מביא זאת ליצחק, שבחינתו גם היא גבורה, היה הדבר גורם להתגברות תוקף הדין.

(לקוטי לוי־יצחק עמ' ק"ה)

המרגיש את אביו ואמו ונמשך אליהם.

ד. יש חקירה בספרים¹⁸ אם מצות מילה היא רק בשעת קיום המצוה, או שהיא מצוה נמשכת, היינו, מצוה שנמשכת בתמידות. ומסיפור הגמרא¹⁹ "בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום, אמר, אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה,

פי דרשת רז"ל¹³ על הפסוק¹⁴ "בני אתה אני היום ילדתיך", שהיה זה יום הבר־מצוה של דוד, ואמר הקב"ה: "אני גו' ילדתיך אני ולא סטרא אחרא כמה דהוה עד השתא", וזהו שנגמל מיצר הרע ליצר טוב;

ב) "משתה גדולים, עוג וכל גדולים עמו היו שם". והיינו, דכיון שכל אומות העולם המליכו

יהודי אין לו להתיירא כלל מאלו החושבים שכוחם

ועוצם ידם כו'; הוא מתקשר עם הקב"ה בהתקשרות

שלמעלה מטעם ודעת

וכיון שנזכר במילה שבבשרו נתייבשה דעתו" – מביאים ראייה שמילה היא מצוה שנמשכת תמיד. וענינו בעבודה, שגם לאחר כן, כשיש לאדם הבנה והשגה, נדרש ממנו ונשאר אצלו הקשר והברית עם הקב"ה, באותו אופן כפי שנפעל בשעה שמלו אותו בן שמונת ימים – למעלה מטעם ודעת.

כי, אם הקשר יהיה רק מצד השכל ועל־פי השכל, אזי יהיה מוגבל; קשר חיצוני או עמוק יותר, אבל בכל אופן – מוגבל. ולכן נדרש שגם כאשר נעשה כבר בר־שכל, יהיה הקשר עם הקב"ה מתוך מסירת נפש וקבלת עול שלמעלה מטעם ודעת.

ה. כאשר אברהם ערך משתה "ביום הגמל את יצחק" – בגלל שיצחק נעשה מקושר עם הקב"ה, אם על־ידי "ברית עולם" במילה, או על־ידי "אני היום ילדתיך" בבר־מצוה – הנה אף־על־פי שעוג מלך הבשן לגלג עליו, והתפאר שבכוחו ובגבורתו יכול לבטל את מציאותו, הרי לא זו בלבד שלא התפעלו ממנו, אלא אדרבא, ערכו חגיגה ("פֶּאֶרְאֵד") מ"יום הגמל את יצחק", ויתירה מזה, שהתחילה מיד מפלת עוג – בדיבורו של הקב"ה

את אברהם למלך עליהם¹⁵, לכן, בשעה שאברהם עשה סעודה, הזמין את כל המלכים, וביניהם גם את עוג.

ומסופר במדרש¹² שעוג אמר: איזה ערך יש לו? הרי באצבע אחת יכול אני לבטל את מציאותו של יצחק, בנו יחידו של אברהם. ואמר לו הקב"ה: "חייך שאת רואה אלף אלפים ורבי רבבות יוצאים מבני בניו, ואין סופו של אותו האיש ליפול אלא בידו".

ג. ביאור מעלות הנ"ל של יצחק:

מעלת המילה לשמונה ימים היא – ההתקשרות עם הקב"ה שלמעלה מטעם ודעת. אברהם מל את עצמו בהיותו בן צ"ט שנה, כאשר היתה אצלו השגה גדולה, כמרומוז גם בשמו "אברם – אברם", שכל הנעלם מכל רעיון, כמבואר בספרי קבלה וחסידות¹⁶. ואילו המעלה בנימול לשמונה היא – שתינוק שאין לו שכל עדיין, מתקשר עם הקב"ה בקשר נצחי שלמעלה מטעם ודעת¹⁷.
אין זה קשר הנובע מהשגה, אלא כמו תינוק

13) זח"ב צח, א.

14) תהלים ב, ז.

15) בר"פ פמ"ג, ה. פרש"י לך לך יד, יז.

16) תו"א ר"פ לך לך. ובכ"מ.

17) ראה בפרטיות לקו"ש ח"א ע' 19 ואילך. תו"מ חכ"א ע' 156

18) נסמנו בלקו"ש ח"ל ס"ע 44.

19) מנחות מג, ב.

בין מוסר לחסידות

שמחה וקרן אורה במקום מרירות ועצבות

החילוק שבין שיטת המוסר לשיטת החסידות: בשתי השיטות התכלית היא – "את האלקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם", אלא שהחילוק הוא, שבשיטת המוסר ההדגשה היא על עניין "סור מרע", על ידי ההתבוננות בשפלות הגוף והעניינים החומריים, ולאחרי הקדמה זו בא גם ל"עשה טוב"; מה שאין כן בשיטת החסידות ההדגשה היא על עניין "עשה טוב", על ידי ההתבוננות במעלתה של נפש האלקית, שהיא "חלק אלקה ממעל ממש", ואשר על ידי קיום המצוות, אפילו מצווה קלה, מתאחדים עם מלך מלכי המלכים הקב"ה – שלכן, שום דבר לא יקשה בעיניו כדי לקיים רצון הבורא. ומובן, שב' שיטות אלו שייכים לכל אחד ואחד מישראל – שהרי "אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא", כך, שתמיד יכול להתבונן בשפלות הגוף; ולאידך, גם אצל קל שבקלים ופושעי ישראל ישנו גודל המעלה שבקיום המצוות, כך, שיכולים תמיד להתחיל בהתבוננות בגודל עניין "עשה טוב". והרי רואים בפועל החילוק בין ב' השיטות – שכאשר עוסקים בעניין "סור מרע", הרי זה פועל רגש של מרירות, או אפילו גם עצבות, ולאחרי כל זה הנה לפעמים מצליח לצאת ממעמדו ומצבו, שאז היה כדאי הדבר, ולפעמים אינו מצליח לצאת ממעמדו ומצבו, ונמצא שהיה כל ימיו במרירות ועצבות מצד שפלות הגוף ועניינים החומריים; מה שאין כן כאשר עוסקים בעניין "עשה טוב", הרי זה פועל רגש של חדווה ושמחה, ואם כן, לא מבעי כאשר מצליח בעבודתו בשלימות, אלא גם כאשר מצליח במידה קטנה, הרי בינתיים היה במעמד ומצב של שמחה, בקרן אורה.

(תורת מנחם – התוועדויות תשי"ז חלק ב' (ט) ע' 310)

פרנסה של גביר נכבד או מקבץ נדבות

שאל אחד מהמסובים: כאשר מזדמן לפעמים שאין זמן על עבודה שבלב בתפלה אם יכולים לצאת על ידי לימוד ספרי מוסר כמו ראשית חכמה וכו'. וענה כ"ק אדמו"ר שליט"א [הריי"צ נ"ע]: ישנם כמה סוגי עסקים. למשל, כאשר אדם נוסע מהעיר למצוא לו עסק ולעשות כלי לפרנסה. פוגש בו ידיד ושואלו: אברהם, להיכן אתה נוסע? והוא עונה: הולך אני למצוא עסק בקבלנות. אחר כך פוגש [הידיד] יהודי אחר, שואל גם אותו: ואתה, יצחק, היכן אתה נוסע? עונה היהודי: הפרנסה קשה, אני הולך להיות מקבץ [נדבות]. האמת היא, ששניהם עושים כלים לפרנסה, ולשניהם עוזר השם יתברך. אלא ההבדל הוא, שהראשון עסוק בקבלנות, וכאשר ה' עוזר לו יש לו הכול כמו לנגיד חשוב, דגים ובשר, דירה טובה ולבושים טובים, ויש ביכולתו גם לעזור לאחרים. והשני, אוסף פרוטות עבור לחם עם 'הערינג' [דג מלוח]. חסידות מרוממת ומעמידה את החסיד במקום [גבוה] שלא בערכו.

(ספר השיחות תרפ"ה תרצ"א. תרצ"א ע' 255 (בתרגום))

שחשיב מעשה²⁰, שהודיעו לו שסופו ליפול על-ידי יוצאי חלציו של יצחק.

וזהו שמרמז ומבאר הפסוק: כיצד אפשר להיות "תולדות יצחק" – על-ידי זה ש"אברהם הוליד את יצחק", שפירושו, שפעל לידתו של יצחק, ופירושו גם שפעל אצל יצחק עניין ההולדה.

ענינו של אברהם היה – כמסופר בתורה – שאף ש"אחד היה אברהם"²¹, יחידי בעולם, ש"כל העולם כולו מעבר אחד והוא מעבר אחד"²², מכל מקום, הכריז בכל העולם שמו של הקב"ה, כמו שכתוב²³ "ויקרא שם בשם ה' איל עולם"; לא "איל העולם", שאז היתה המשמעות שהעולם הוא דבר בפני עצמו ואלקות הוא דבר בפני עצמו, והקב"ה הוא רק בעל-הבית על העולם, אלא אברהם הכריז שמציאות העולם גופא היא "מאמיתת המצאו"²⁴, אלקות²⁵ – "אין עוד מלבדו"²⁶.

והנהגה זו מסר אברהם בירושה לבנו יצחק, ועל-ידי זה היה יכול להיות "תולדות יצחק" – תורה, מצוות ומעשים טובים, וגם תולדות כפשוטו – שהם (הנכדים שלו) קיימים ונצבים לעולם, ועוג נופל בידם.

א. ההוראה מכך לכל אחד ואחד מישראל: כאשר יהודי מתבונן היכן הוא נמצא – בעולם שמעשיו קשים ורעים והרשעים גוברים בו²⁷, יש לו ריבוי העלמות והסתרים, ואפילו בעצמו, הרי בחלקו הגדול של היום עסוק הוא בענייני עולם הזה שעומדים בתוקף נגד ענייני קדושה, כמו

(20) ראה שבת קיט, ריש ע"ב. ב"ר פ"ג, ב. פמ"ד, כב.

(21) יחזקאל לג, כד.

(22) ב"ר פמ"ב, ח.

(23) וירא כא, לג.

(24) רמב"ם ריש הל' יסוה"ת.

(25) ראה לקו"ת תבוא מב, ד. מג, ג. סד"ה אנכי ה"א תרע"ג (המשך תער"ב ח"א ע' רנו ואילן). ד"ה באתי לגני תשי"א פ"ח (ת"מ סה"מ שבט ע' ער).

(26) ואתחנן ד, לה.

(27) תניא פ"ו.

התוקף של עוג נגד תינוק בן שמונה ימים, ועוד יותר, ובפרט ההעלמות וההסתרים שמבחוץ, ומה גם שבני-ישראל בכלל הם "המעט מכל העמים"²⁸, ובשעה שעוסק בענייני קדושה, ובפרט כאשר עושה משתה גדול, באופן ש"ראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא על-יך"²⁹ – באים אלו שאומרים שיכולים לשחק ולעשות ממנו אין ואפס, אזי יכול לחשוב: מניין ייקח כוח על תורה ומצוות ומעשים טובים? ומה גם שדורשים זאת ממנו לא רק ביום כיפור בנעילה, אלא במשך כל השנה. כיצד יוכל להתמודד עם כל ההעלמות וההסתרים?

על כך אומרים לו ההוראה:

מעשה אבות סימן ונתנית כוח) לבנים³⁰. "אברהם הוליד את יצחק". מוצאו מאברהם אבינו, אביהם של כל בני-ישראל, שלא התפעל מהעולם כולו, והכריז "איל עולם", שהעולם הוא אלקות, "אין עוד מלבדו", ועל-ידי זה – "הוליד את יצחק", לפי ב' הפירושים הנ"ל.

וכך גם כל יהודי, בכל זמן ובכל מקום, אין לו להתיירא כלל מאלו החושבים שכוחם ועוצם ידם כו'; הוא מתקשר עם הקב"ה בהתקשרות שלמעלה מטעם ודעת, וממשיך זאת גם בימי החול ומעשי חול, ועושה מהגשמיות כלים לאלקות – "תולדות יצחק" ברוחניות, ועל-ידי זה נמשך גם ב"תולדות יצחק" כפשוטו, שנכדיו של יצחק מנצחים את כל אלו הלוחמים ("קעמפן") נגד הקב"ה ותורתו, כבמלחמת עוג, וזוהי ההקדמה והכנה לכיבוש ארץ-ישראל – ארץ הקדושה, על-ידי משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

(מהתוועדות ש"פ חיי שרה, מברכים החודש כסלו, ה'תשי"ט. תורת מנחם כרך כד עמ' 213-217)

(28) ואתחנן ז, ז.

(29) תבוא כה, יו"ד.

(30) ראה תנחומא לך לך ט. רמב"ן לך לך יב, ו. ועוד.

ההכנה לבניין הנצחי

ג' בתי מקדשות כנגד ג' בארות

בניישראל ניסו ובנו בית מקדש ראשון, ואף-על-פי-כן, העולם לא היה עדיין מסוגל לקבל ולקלוט זאת, ולכן היה קיומו בהגבלה – ארבע מאות ועשר שנה, ואחר כך חרב. ולאחרי כן – לאחרי גלות קטנה של שבעים שנה, גלות בבל – ניגשו בניישראל עוד פעם ובנו מקדש, "ועשו לי משכן ושכנתי בתוכם", על מנת לעשות לו יתברך דירה בתחתונים, ואכן היה בית המקדש השני באופן ש"גדול . . . כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון", שעמד עשר שנים יותר מבית ראשון, אבל גם הוא היה בהגבלה, ולאחרי ארבע מאות ועשרים שנה נחרב. וכל זה הוא מפני שבזמן בית ראשון ושני עדיין לא היה העולם יכול לקבל הגילוי דעצמות ומהות כפי שיהיה לעתיד לבוא – לא כפי שהיה במתן-תורה, שהמטה נשאר במעמדו ומצבו, אלא כפי שיהיה לעתיד לבוא – שהמטה יהיה כלי לאלקות באופן שהכלי נעשה מאוחד עם האור, שלכן, "לעתיד לבוא אם אדם הולך ללקוט תאנה בשבת, היא צווחת ואומרת שבת היום".

ובעניין זה היא תכלית העבודה והיגיעה של בניישראל בזמן הגלות – לפעול את ההכנה, ויתירה מזה, לא רק הכנה בלבד, אלא גם ההליכה בדרך המובילה מבית ראשון ובית שני שלא היה להם קיום, לבית השלישי, שיהיה בנין לעד ולעולמי עולמים – כמו שכתב הרמב"ן שבית ראשון ובית שני הם כנגד ב' הבארות "עשק" ו"שטנה", ובית שלישי שיהיה בנין נצחי הוא כנגד הבאר השלישית שנקראת "רחובות", על שם "כי הרחיב ה' לנו", ועל-ידי מעשינו ועבודתנו בזמן הגלות הנה מיום ליום ומשעה לשעה הולכים ומתקרבים לכך.

(תורת-מנחם [ה'תשי"ד] כרך יב, עמ' 83-84)

אצל יצחק האיר ה"עתיד לבוא" כבר עתה

אמרו חז"ל שלעתיד לבוא יאמרו דווקא ליצחק "כי אתה אבינו". וטעם הדבר מבואר בחסידות – לפי שענינו של יצחק הוא פחד וביטול, שזהו אחד החידושים של הזמן לעתיד לבוא [. . .]. ויש לומר, שלכן מצינו גבי יצחק שבכמה עניינים היה בדוגמא שלעתיד לבוא. בנוגע לכל האבות אמרו חז"ל שהטעימן הקב"ה מעין עולם הבא, אלא, שאצל כל האבות היה ה"מעין עולם הבא" רק בענין התענוג, "הטעימן", אבל יצחק היה כל חייו בדוגמא דלעתיד, כיוון שבעת העקידה פרחו נשמתו ונמשכה בו נשמה מעלמא דאתי – מעולם הבא.

על-פי זה יובן גם המבואר בחסידות הטעם שיצחק רצה לברך את עשו, כיוון שהסתכל עליו מלמעלה, מצד המקיף – שלכאורה אינו מובן: כשם שיצחק ראה את המקיף, היה צריך לראות גם את הפנימי, שבו פועל המקיף?

ועל-פי הנ"ל יובן – מכיוון שיצחק היה למעלה מהזמן, ראה את עשו כמו שהוא לעתיד, לאחרי הברור, היינו, לא במעמד ומצב ד"וישטום עשו את יעקב", אלא כפי ש"ורב יעבד צעיר, באמונה וכלב שלם", כמבואר בהמאמר של אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע.

(תורת-מנחם [ה'תשי"ד] כרך י, עמ' 162)

ברבים - בשביל רבים

פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי. בספר חסידים סי' תר"ז כשמחצה עונות ומחצה זכויות. כשזכויותיו הוא מן גמילות חסדים מועיל לו שיתפללו עליו. וזהו כי ברבים היו עמדי רבים לא נאמר אלא ברבים בשביל רבים עכ"ל. רוצה לומר, כיון שהיטיב לרבים. אם כן זכות הרבים הנ"ל משתתף להכריע. ואפשר לומר משום שיש בזה ב' בחינות טוב, היינו טוב לשמים וטוב לבריות, לכן מועיל יותר משאר זכויות שהן טוב לשמים. דמהאי טעמא אוכל פירותיהן בעולם הזה. [. . .] ודבריו נובעים מהגמרא פרק קמא דברכות דף ח' ע"א דפירוש פדה בשלום כשעוסק בתורה וגמ"ח כו'.

(כ"ק אדמו"ר הצמח צדק - יהל אור, נה)

סטרא אחרא נהפך ל'בן'

וביאור ענין יוסף ה' לי בן אחר שמבחינת סטרא-אחרא נהפך להיות בן, זהו על דרך והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי, וזהו על ידי התשובה [. . .]. ובזה מתורץ מה שכאן בהגדה נאמר הקהה את שיניו וגבי לולב עושים מהם אגודה אחת, כי לולב זהו אחר עשרת-ימי-תשובה, שעל ידי התשובה נאמר להם בני אל חי כו' ועושים מהם אגודה אחת.

(כ"ק אדמו"ר מהר"ש - מאמרים תרל"ג, עמ' 16)

הגל שבין יעקב ללבן

הנה ידוע שיש ב' פירושים בענין הגל שעשה לבן בינו לבין יעקב, הא' דלבן הוא בחינת לובן העליון שלמעלה מעולם האצילות ויעקב הוא בחי' עולם האצילות כו', והגל שעשה לובן העליון הוא בחי' הפרסא שבין אור אין סוף המאציל אל הנאצלים, [. . .]. והפירוש הב' הוא דלבן הוא למטה הרבה מבחינת יעקב שהוא בחינת האצילות, ולבן הוא בחינת קליפת נוגה דברי' שנקראת לבן למטה [. . .]. ועל כן עשה מחיצה להפסיק ביניהם שלא יאיר בו אור הקדושה לפעול בו הביטול.

(כ"ק אדמו"ר הרש"ב - תער"ב ח"א, ע' 17)

לעורר את הנשמות

וזהו שפיצל את המקלות מחשוף הלבן שכלול מב' גוונים אדום ולבן בחינת החסד שכלול מגבורה כדי לחמם הצאן שהן הנשמות לעורר בהם האהבה והתשוקה להעלות ולהתייחד ולהיות בהם ההולדה וההשפעה שזהו ענין הצאן המקושרות .. דכל זה הוא בחינת גבורות ממותקות [. . .].

(כ"ק אדמו"ר הרי"צ - ס' המאמרים תרפ"ט, ע' 31)

עבודת יעקב לעומת עבודת יצחק

התורה מספרת שיעקב הועמד בפני עבודה קשה ביותר; אצל יעקב מצד עצמו היו קשיים והפרעות יותר מאשר אצל יצחק, ואפילו יותר מאשר אצל אברהם, שהרי יעקב היה צריך להתמודד עם עשו, ולפני זה עם לבן, והוצרך לריבוי עבודה ויגיעה, וכמו שכתוב "ביום אכלני חורב וקרח בלילה ותדד שנתי מעיני"; אלא שעל ידי העבודה והיגיעה בקע את כל המניעות והעיכובים, ועד שגם ב"חרן", "חרון אף של עולם", פרץ גדרו של העולם - הסרת כל המניעות והעיכובים.

(כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו - תורת מנחם חלק כ"ז עמ' 30)

תורת רבותינו נשיאנו

לפי הוראת הרבי בשנת תשמ"ט, לרגל החודש החסידי חודש כסלו - ללמוד בכל ימי החודש מתורת רבותינו נשיאנו, מוגש בזה לקט קטעים לשבוע הקרוב

העולם הזה הוא כמו חלום

זוה שכתוב וישכב במקום ההוא, ודרשו בזה ויש-כ"ב אותיות התורה וכו', [.] וכאשר שכב ודבק את עצמו בדביקות וחשיקה אל אותיות התורה נתפשט מהגשמיות. ויחלום והנה סולם, רוצה לומר שראה שכל עולם הזה הוא כמו חלום [.] וראה מתועלת עולם הזה הוא אינו אלא רק שיהיה לאדם כמו סולם מוצב ארצה, שיעשה הכנה בעולם הזה שעל ידי זה יעלה ראשו ומגיע [ראשו] השמימה.

(הבעל שם טוב - כתר שם טוב ע' צו,ב)

האומנם חסרות זכויות?

והיה ה' לי לאלהים. רוצה לומר בכל דרכיך דעהו, הן טוב הן רע. כאשר יארע לו ח"ו איזה רע, יחשוב כי בודאי הוא לכפר עונו. אך הצדיק אף על דרך הטוב יש לו לדאוג, כי אולי מנכין לו מזכיותיו. וזהו והיה ה' לי לאלהים, שהוא הוי"ה, מדת רחמים, אולי הוא מדת הדין, שנקרא אלהים. וצריך אני להוסיף זכויות בתמידות.

(המגיד ממעזריטש - אור תורה, לט)

סולם - רצוא ושוב

וזהו שנקראת התפלה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. פירוש, הסולם הוא העלייה בבחינת רצוא אך ראשו מגיע השמימה שבשמונה עשרה מתחיל השוב... ועיקרו אחר כך על ידי תורה ומצות.

(כ"ק אדמו"ר הזקן - תורה אור ב,ב)

סדר הפרשה הזאת

ומעתה יובן סדר כל דברי הפרשה הזאת באמרו תחלה ויצא יעקב מבאר שבע שהוא בחינת המלכות וילך חרנה כדי לברר שם הניצוצות שנפלו בשבירת הכלים כו' ואחר כך מספר בעניין ושרש הבריורים איך שלקח מאבני המקום וישם מראשותיו אבן אחת שהוא העלאת כל האותיות שירדו למטה והעלם בבחינת התכללות בחכמה דיו"ד ואחר כך וישם אותה מצבה בבחינת וי"ו ויצוק שמן על ראשה שיוכל לבא למטה גם כן גילוי אלקות כמו למעלה ממש...

(אדמו"ר האמצעי - תורת חיים בראשית ח"ב, עמ' קסו,ד)

דיוק ועקביות במראי־מקומות

לידיעת המקורות חשיבות לעצמה, אך יש גם לדייק בקשר של כל נושא ומקומו בתורה • מדרכו של הרבי בציונים ומראי מקומות עולה, כי צוינו רק מקומות שיש בהם משום חידוש; די בציון לספרים הכוללים מראי־מקומות, בלי לפרט המקורות שבהם; וכאשר מדובר בדעה הופכית או סברה שנשללה – אין זה דרך לציין אליה ולשללה • רשימה שלישית

חשוב בדורנו במיוחד

ברשימה קודמת הבאנו התבטאויות של הרבי על כך שמטרתם של מראי מקומות בראש ובראשונה: "מקורו בפשטות". על תועלת ייחודית שבדבר ניתן ללמוד מהדברים הבאים, אותן סיפר הרבי לאדמו"ר מבעלזא כאשר ביקר אצלו בשנת תשמ"א (מהדורת תשס"ט אות יו"ד - עמ' יב) אודות אביו הרה"ק לוי יצחק:

דרכו של אאמו"ר בלימוד הייתה שכאשר היה מבאר ענין היה מדייק לא רק בענין גופא, אלא גם באיזה מקום הוא מופיע בתורה... בפרשה מסויימת... שישנה שייכות של אותו נושא לאותה פרשה דווקא, למרות שהענין מצד עצמו שייך לכל התורה כולה... זאת בנוסף להודעה כללית שהשמיע הרבי פעמים רבות (ראה לדוגמא - שיחת ויחי תשמ"א), כי:

רובם ככולם (או כולם) של העניינים המדוברים מקורם בדברי רבותינו נשיאנו, מתורה־שבכתב תורה שבעל־פה ומדרשים וכו'. כאמור ציין הרבי, כי מטרת הציונים והמראי מקומות - "כפשוטו - מקורו בפשוטו". וכך כותב

הרבי ליהודי (אגרות־קודש כרך ח' עמ' קמט): ולפלא שאין מציין במכתבו הפרק והדף וחלק הספר, ואחרי מאמר רבי אשי אודות השכחה דדורותיהם הם (עירובין נג,ב) הנה אנן מה נעני אבתריה... ראוי להדגיש גם את דברי הרבי בהתוועדות ש"פ ויחי תשמ"א "גם כשמתמשים בקונקורדנצי[ה] - יש לבדוק אם המקורות שצוינו שם מדוייקים".

לא צוין אם אין חידוש

מאידך, כשאין בדברי מחבר ספר פלוני שום חידוש או הוספה לא ציין לו הרבי - ראה מה שהובא ב'התקשרות' פרשת תרומה תשע"ד (א"ט - עמ' 10-11) שמטעם זה לא ציין הרבי (בליקוטי שיחות כרך כג, עמ' 229 ואילך) ל'תוספות יום טוב' מסכת סוכה (פרק ה' משנה ב'), בנושא "סימן להם.. לזכירה".

דוגמא נוספת: בליקוטי שיחות (כרך לו עמ' 167 ואילך) דן הרבי בג' הטעמים שלא תיקנו לומר הלל בפורים (מסכת מגילה) וההבדל ביניהם לדינא וכמו כן גם

ברוחניות.

ומצייין שם בהערה 20 לכמה פוסקים (ברכי יוסף או"ח סו"ס תרצג; שו"ת חתם סופר סימן קצב) וכן לספרי אסופות ('שדי חמד').

ממבט ראשון תמוה קצת: מדוע לא צויין לדברי המנחת חינוך מצוה רפד שדן בנושא זה בהרחבה?

ומופרך לתרץ כי נעלמו מעיני קדשו ("אשתמטייה") דברי המנחת חינוך – שכן מצינו את דברי המנחת חינוך באותה מצוה, שהובאו בשיחה אחרת (בעניין קדושה ראשונה – לקוטי שיחות כרך ט' עמ' 102 הע' 25). אלא מה?

מכאן יש לומר ההכרח, כי משום שדברי המנחת חינוך – אין בהם "להוסיף בשלימות הענין", לכן לא צויינו שם. ועוד כלל בשיחות הרבי:

"כשמצויין המקור לספרים ובפרט לספרי כינוס [= אנציקלופדיות] דכמה זכמה מחברים (כשדי חמד וכיו"ב) מובן (שכרוב הפעמים) אין מפורטים בהערה המקורות שהובאו בספרים אלה" כך כתב הרבי למערכת 'חידושים וביאורים בש"ס' בשנת תשל"ט. פירוש הדברים:

מכיון שאין מטרת המקורות להפגין בקיאות – הרי לא טרח הרבי לציין לספר שתוכנו נזכר בספר אחר שפורט בהערה. במיוחד כשמדובר בספרי אסופות ('שדי חמד' אנציקלופדיא תלמודית) הרי כשצייין להם לא (תמיד) צויינו גם מקורות פרטיים שנזכרו באותן ספרים.

מתי ראוי שלא לציין?

כלל נוסף כתב [שם] הרבי:

לפעמים מצוין גם למקומות בהם מדובר באופן אחר מבפנים או גם – הפכו, בכדי להוסיף בשלימות הענין.

"לפעמים" דייקא – כך למשל צייין הרבי באגרתו מז' שבט תשל"ו (צוטט ברשימתנו הראשונה) "ימצא בספרים הנ"ל.. ועוד – שחולקים על סברא זו" כלומר: הרבי מצייין שיש שחלקו על סברתו (של הרבי).

אך לא תמיד:

בשיחת ש"פ אמור תשמ"ט (התועודיות תשמ"ט כרך ג' עמ' 115 ואילך) התבטא הרבי כי "דין פרוזבול הוא אחד הדוגמאות ל'ועשו סייג לתורה'".

דברים אלו הם בניגוד לדברי הבית יוסף בפירושו ה'כסף משנה' לרמב"ם הלכות ממרים פ"ב ה"ב, שקובע מפורשות: "דפרוזבול לא גדר הוא פן ירצו על דברי תורה.. עיקר תקנת הפרוזבול לא היה סייג לתורה.. דלאו סייג לתורה עבד אלא תיקון לעשירים".

והארכתי להוכיח שאכן הרבי אינו סבור כה'כסף משנה', ואדרבה חלוק עליו (ראה 'פרדס חב"ד' גליון יט, שבט תשמ"ט, עמודים 87-91).

וכנראה מפני טעם זה לא הזכירו כלל!

[מעין הנהגה זו מצינו אצל התורת חסד שהעדיף להתעלם מדברי הצמח צדק רבו, כאשר דעתו לא היתה נראית לו – ראה בספר 'הגאון מלובלין' (ירושלים ת"ו)].

ובעניין זה התבטא פעם הרבי (ביו"ד שבט תשמ"מ – שיחות קודש תשמ"מ כרך ב' עמ' 14):
אין זה בסדר לימוד להביא פירוש שאינו מקובל ולהפריכו.

דוגמא נוספת:

בליקוטי שיחות כרך שביעי שיחה לחג הפסח (עמודים 48-53), דן הרבי בהרחבה בשאלה (שנידונה על ידי מפרשים בדורות האחרונים) מדוע לא גזרו חכמים בליל הסדר שחל בשבת את ה'גזירה דרבה' "שמא יעבירו ארבע אמות ברשות הרבים", ומשום כך לא לקיים את הנהגות לילה הסדר באכילת מצה ומרור כו'.

הרבי מביא תירוצים של גדולי ישראל כגון בעל "העמק שאלה" (הנצי"ב מוואלוז'ין), חמדת ישראל (להרב מאיר דן פלאצקי) ודן בהם בהרחבה.

התמיהה מתעוררת מדוע לא הביא הרבי את התייחסותו של הרב חיים חזקיה מדיני בעל שדי חמד [שספרו היה חביב מאד על הרבי, שאף טרח בהבאת ספריו לדפוס וערך ביוגרפיה קצרה על דברי ימי חייו – ראה 'התקשרות' גליון] – לנושא זה!?

הבה ונעיין מה כותב השדי חמד בנושא (אסיפת דינים מערכת חמץ ומצה סימן יד אות ו"א):
"מה שלא אסרו מצה ומרור בפסח שחל להיות

שבת.. ולפום ריהטא יש לפקפק בדברי קדשם [של השואלים] דהא עיקר טעמא דרבה משום דאין הכל בקיאים וחיישינן שילך אצל בקי וגו' וזה אינו שייך במצה ומרור שאין בהם חסרון בקיאות ולא שייכה הגזרה כלל".

אך הרבי דעתו שונה לחלוטין, וכשהוא מציג את שאלת האחרונים הוא מוסיף וקובע:

ובפרט שבמצה ומרור ושתיית ד' כוסות ישנן כמה זכמה פרטי דינים – יותר מבשופר ומגילה, ועל אחת כמה זכמה בלולב שאי הבקיאות הינה בנוגע 'נענועו או ברכתו' (רש"י סוכה מב, סוף עמוד ב').

ומכיון שהרבי שולל לגמרי את קביעתו של ה'שדי חמד' שאינו רואה כלל כיצד תיתכן אפשרות של "חסרון בקיאות" ולכן סבור ש"לא שייכה הגזרה כלל" – לכן העדיף שלא להזכירו.

[ועדיין צריך עיון קצת, שכן על פי מסקנת השיחה לפי פנימיות העניינים (עמוד 52 ואילך ובמיוחד בעמ' 53) אכן אין מקום לחשש "שמא יעבירו כו'" משום שביום טוב זה אין מקום לחשוש אפילו לעניינים שבשוגג (ואולי יש לומר שגם זה שייך לעניין דליל שימורים – הערה 31) – שבוה לכאורה יש דמיון לדברי ה'שדי חמד'!].

ענין מיוחד בציונים

ככמה הזדמנויות (ליקוטי שיחות כרך יא עמ' 3 הע' 23, כרך ו"א עמ' 284 הע' 7, כרך יז עמ' 217), הביא הרבי את דברי הרשב"א בתשובותיו שפסק כדעת רבי מאיר (במסכת קידושין לו, א)

ש"בין כך ובין כך אתם קרויים בנים".
והנה הרבי צייין רק למקור אחד ברשב"א (סימן קצד) ולא למשנה (סימן רמ"ב).
דוגמא נוספת:

בשיחות רבות הזכיר הרבי את דיוקו של החיד"א בלשון חז"ל "גר שנתגייר" (ולא "גוי שנתגייר") והרבי מצייין כמקור "מדבר קדמות מערכת ג' ערך גר".

יצויין כי החיד"א מדבר על-כך גם בספרו פתח עינים ליבמות [פ"ד (מחב, ב) – עמ' רז] אך הרבי מעולם לא צייין לשם.
יתר על כן:

קדם לחיד"א בדיוק זה (ראה 'היכל הבעש"ט' גליון יט (תמוז תשס"ז) עמ' קטו הע' 10) רבי עמנואל חי ריקי בעל 'משנת חסידים' (בספרו 'ושר לבב' בית ראשון חדר רביעי אות ג), ותוכן הדברים מצוי גם בספר קודם לו (מאירת עינים, רבי יצחק דמן עכו, ירושלים ת"ו תשנ"ג עמ' מה). אך לרבי היה, כנראה, ענין מיוחד בציון המקור לחיד"א ב'מדבר קדמות', ולא לשאר.

זאת מנין לנו? ניתן להסיק מהעובדה הבאה:
כאשר ר"י מונדשיין (ע"ה) שאל את הרבי מדוע כאשר דובר על שייכות הפרשיות לאירועי השבוע, מקפיד לציין לשל"ה ולא לזוהר – השיב לו הרבי (אגרות קודש כרך נ"ך עמ' שב), כי אכן דברי הזוהר ידועים לו מכבר ("ראיתי מאז"), אך מקפיד הוא לציין לשל"ה "כי כן צייין [=אדמו"ר] הצמח צדק"!
כלומר: יש שיטה וענין בציון מקור כזה או אחר!